

Week 15 - Begijnhof

Begijnen waren geen nonnen maar godvruchtige dames van meestal goede komaf, die behoefte hadden aan een besloten gemeenschap met gelijkgestemden. Ze leefden wel in een woongemeenschap maar

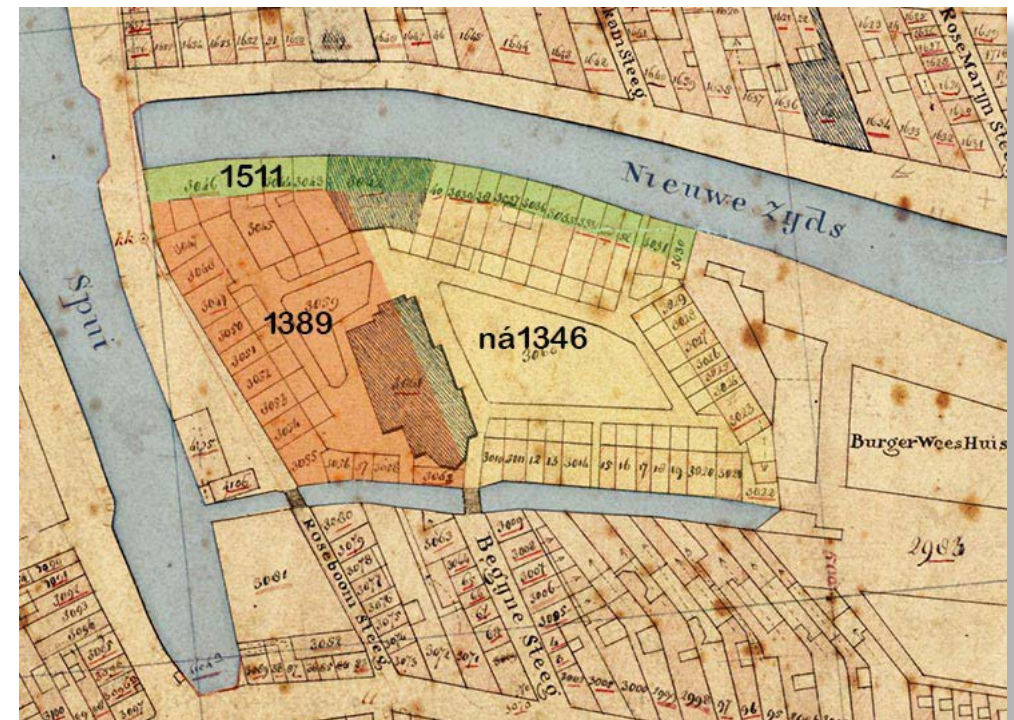
Re.bov: De quizfoto: Onderdoorgang naar Begijnhof vanaf het Spui in 1907

Boven: Dezelfde doorgang, de andere kant op gezien, richting Spui

Rechts: Uitbreidingen van het Begijnhof sinds ±1300. Ondergrond kadasterkaart 1832

dat heette dan geen klooster. Begijnen legden een eenvoudige gelofte van kuisheid af en ze konden daarna gaan en staan waar ze wilden. Ze konden bezittingen hebben en mochten die ook behouden. Ze verlieten de hof wanneer ze wilden, ook als dat voorgoed was om bijvoorbeeld te trouwen.

De begijnen vestigden zich even na 1300 (eerste vermelding is in een baljuwrekening van 1307-'08) in een woonhuis buiten de stedelijke bebouwing, die dan

nog slechts tot de lijn van de huidige Sint Luciën- en Duifjessteeg reikt. In 1346 is weer sprake van de begijnen, in een akte waarin staat dat Coppe van der Lane de begijnen het huis waarin ze wonen schenkt. In 1389 –de datum volgt hieronder nog– is voor het eerst sprake van een hof, dus met meerdere huizen. Die moeten in de periode sinds 1346, toen nog sprake was van één huis, gebouwd zijn. In 1393 maakte landsheer Albrecht van Beieren een aantal maatregelen bekend die enerzijds de rechten van de begijnen waarborgde maar anderzijds een eind maakte aan de vrijblijvende levenswijze. De begijnen kregen regels opgelegd, er werd een ‘meesteres’ aangesteld, de hof ging ’s nachts op slot en de begijnen waren voortaan verplicht

hun gaan en staan buiten de hof aan te melden ter goedkeuring. Toen de begijnen wilden uitbreiden stelde de stad Amsterdam hen het moeras tussen hun hof en het water van het Spui in bruikleen ter beschikking. Dat moesten ze wel zelf bewoonbaar maken! De begijnen waren daarmee niet overvraagd, namen gereedschap ter hand (of lieten dat doen) en hoogden het moeras stukje bij beetje op met afval, huisvuil en puin. Een eerste vermelding van de geslaagde drooglegging dateert van 1367 en de bewoning van het voormalige moeras van 25 april 1389. Dat deel staat nu bekend als de ‘Kleine Hof’. De scheiding is ter hoogte van de Begijnensteeg. Al snel bleek

Boven: Een ongewoon beeld: de nog ongedempte Nieuwezijds Voorburgwal. Rechts de achterzijde van de huizen op de Begijnhof. Vergelijk met de kadasterkaart op pag. 83.

Links: Het oudste deel van de Begijnhof, de Grote of Ronde Hof, met de Engelse Kerk. Het schilderij werd in 1754 gemaakt door Jan ten Compe.

waarom uitbreiding gewenst was toen in 1414 het noordelijkste deel van de hof aan de ‘zusters van het gemene leven’ van het Sint Luciënconvent verkocht werd. De pater, die de zusters begeleidde, fungeerde later tevens als biechtvader voor de begijnen.

De begijnen verzochten in 1417 het stadsbestuur met succes de grond van de Kleine Hof te mogen kopen. Daarmee werd de hof naar het zuiden verlegd, wat aan de bebouwing nog steeds te zien is. Ook kregen de begijnen het gedaan dat het stadsbestuur beloofde nooit de strook grond tot het Spui te bebouwen, zodat er blijvend vrij uitzicht zou zijn. Daar danken we vandaag dat best wel leuke pleintje aan, dat met de boeken- en kunstmarkten een mooie bestemming heeft gekregen. De uitbreiding werd om te beginnen benut om een

Boven: Interieur van de Engelse Kerk

Rechts: Doorsteek naar voormalige achteruitgang naar Nieuwezijds Voorburgwal

grote kapel te bouwen, die in 1419 gewijd werd. Helaas ging die in de stadsbrand van 1452 weer verloren, maar ze werd onmiddellijk herbouwd.

De volgende en laatste vergroting van het hof volgde in 1511, toen de begijnen toestemming kregen een strook water van de Nieuwezijds Voorburgwal te dempen en te bebouwen. Eenmaal op deze grootte gekomen, werden op de hof 47 royale stadshuizen gebouwd waarin 140 woningen ondergebracht werden. Dat waren hoofdzakelijk eenkamerwoningen (± 110) en verder tweekamerwoningen (± 25).

De grote stadsbranden van 1421 en 1452 hebben ook de Begijnhof getroffen, vooral de laatste. Die vernietigde o.a. de kapel, zoals we hierboven al zagen. De

huizen werden sindsdien met stenen zijmuren opgetrokken, waarvan het Houten Huys nog een overblijfsel is. Lang is aangenomen dat dit huis inderdaad meteen na 1452 gebouwd werd, maar dendrochronologisch onderzoek in 2001 stelde vast dat de bouw-tijd 1528 of later moest zijn.

Dat de begijnen niet als kloosterorde werden gezien heeft hen gered van confiscatie van kerkelijk

Het Houten Huys - Begijnhof 34

Dit is een der oudste huizen in de stad, gebouwd na de grote stadsbrand van 1452. Iets langer erna dan we lang hebben gedacht; jaarringen-onderzoek heeft uitgewezen dat hout van bomen verwerkt is die tussen 1525 en 1528 gekapt werden. Daarom stellen de geleerden de bouwtijd op ± 1530 . Dat verbaast diezelfde geleerden dan toch weer, omdat de hele constructie voor dat jaartal wat aan de gedateerde kant is. Het heeft een gotische houtskelet met sleutelstukken met peerkraalmotief en overkragende verdieping. We gaan vandaag via het onderhuis binnen, iets dat niet altijd zo was. Dat bewijst de toegangsdeur op de eerste verdieping. Hoe precies die verdieping bereikt werd blijft onzeker, maar het moet een trap geweest zijn. Het Houten Huys heet van hout te zijn maar de zijmuren waren conform de voorschriften van steen.

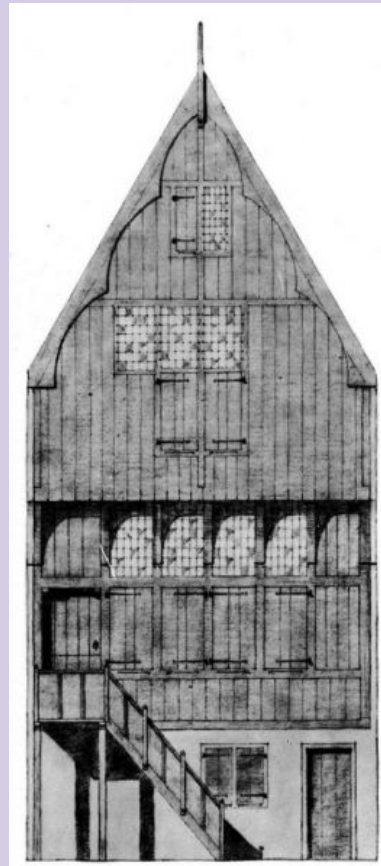
Net als bij alle andere huizen op de Begijnhof staat het onderhuis volledig boven de grond. Dat was op dit laaggelegen hof niet anders mogelijk. Een tweede reden waarom het huis vroeger gedateerd werd is het feit dat het niet op de in 1511 toegevoegde strook grond staat. Het achtererf is toegevoegd aan het na 1511 gebouwde bad- en washuis op Spui 12.

Er is veel gesleuteld aan het Houten Huys. In 1888 werd o.l.v. A.C. Bleys de gevel opnieuw beplankt, waarbij de indeling totaal veranderde. In 1953-'57 werd dat weer ongedaan gemaakt door de restauratie o.l.v. H. Zantkuijl.

Links een sleutelstuk met peerkraalmotief
Linksonder de situatie na de verbouwing van 1888 en **onder** een reconstructie van de oorspronkelijke situatie.
Rechts de zijmuur van het Houten Huys en de verzameling bijbelse gevelstenen
Rechtsonder interieur van de verdieping van het Houten Huys

vastgoed, na de Alteratie van 1578. De huizen op de hof waren privé eigendom van een aantal begijnen en werden niet geconfisqueerd. De Begijnhof bleef zoals hij was, met dien verstande dat de kapel gesloten werd en niet meer voor de katholieke eredienst gebruikt mocht worden. In 1607 deed het stadsbestuur de kapel zelfs cadeau aan de Engelse Presbyterianen in Amsterdam. Sindsdien heet de kapel de Engelse Kerk. De voortzetting van de katholieke diensten werd voorlopig oogluikend toegestaan, tot de begijnen zich neerlegden bij het verlies van hun kapel. Philip Vingboons, de katholieke gebleven architect, verbouwde in 1671 twee huizen tegenover de voormalige kapel tot een schuilkerk. Die werd opnieuw gewijd aan de HH. Johannes en Ursula, de patroonheiligen van de Begijnhof.

Na de emancipatie van de katholieken na 1795 probeerden de begijnen vergeefs de Engelse kerk weer terug te krijgen. De laatste poging ondernamen de begijnen in 1820 door een petitie aan de koning en de burgemeester van Amsterdam. Er veranderde niets.

Jan Wagenaar bericht over een eerste poort aan het Spui in 1725. Die werd op last van de burgemeesters gemaakt voor bezoekers van de RK-kerk op de hof en was alleen tijdens diensten open. Reden was de stagnatie door koetsen

van de kerkgangers die in de Kalverstraat uitstapten. Of dit dezelfde poort is die in 1907 vervangen werd door de huidige onderdoorgang is niet duidelijk. Tot dan had de Begijnhof maar één toegang gehad via de Begijnensteeg met een bruggetje over de Begijnensloot. Dat wil zeggen, als we de achteruitgang naar de Nieuwezijds Voorburgwal even buiten beschouwing laten. Die lag aan het eind van de inham naast het Houten Huys en werd na de laatste vergroting van

Boven: De twee huizen waar de schuilkerk van de begijnen in ondergebracht werd
Links: De ingangspoort bij de Begijnensteeg, voor en na de restauratie

de hof in 1511 dichtgemaakt. In 1907 werd de toegangspoort aan de Gedempte Begijnensloot gerenoveerd en gelijktijdig werd het poorthuis met de doorgang naar het Spui vernieuwd, beide naar plannen van architect A. J. Joling, met beeldhouwwerk van M.A.J. Hack. Hier treffen we een gevelsteen aan in basreliëf, met de Heilige Ursula die onder haar mantel een aantal maagden beschutting biedt. Opvallend is dat in de halfronde bovenlijst van de poort het woord BAGIJNHOF staat in plaats van het gebruikelijke BEGIJNHOF. Van deze nieuwe

onderdoorgang maakte Bernard Eilers kort na de opening de quizfoto van deze week. Op dit punt wordt goed zichtbaar dat de Begijnhof veel minder opgehoogd is dan de stad er omheen. Het scheelt ongeveer een meter, die opgevangen wordt door een trap naar de hof beneden (foto links).

De laatste begijn

Op 23 mei 1971 overleed de laatste Begijn, zuster Antonia (Agatha Kaptein), 84 jaar oud. Sindsdien is het Hof dus geen 'Begijnhof' meer in de letterlijke zin van het woord.

Deze aflevering is samengesteld aan de hand van de overvloedige documentatie die Anneke Huijser stuurde. Verder werd nog geput uit diverse documenten op Theo Bakkers Domein, waarin de Begijnhof voorkomt.